

Вельмишановні читачі, дорогі колеги!

Ось і ще один минає рік, ми входимо у новий відлік часу, оцінюючи і аналізуючи пройдене, підбиваючи підсумки року, що минає. У минулому році хотілося б залишити негаразди, проблеми.

Озираючись назад, можна сміливо сказати, що 2011 рік був прожитий не дарма. Цей рік був насичений подіями, напруженою працею, глибоким змістом та зверненнями. Він подарував нам радість зустрічей й відкриттів, перемог і досягнень, новий професійний і життєвий досвід.

Сьогодні, коли в Україні втілюються в життя демократичні і правові засади й відбувається реформування правової системи, внесок юристів у всі політичні та соціально-економічні процеси в державі важко переоцінити. Своєю багатогранною діяльністю, яка за роки незалежності набула нового змісту, ви активно сприяєте руху України по шляху побудови демократичної держави європейського типу, найбільшою цінністю якої є верховенство права, утвердження і забезпечення прав і свобод людини.

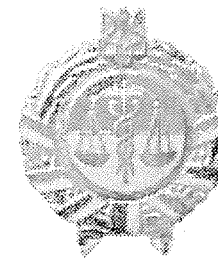
Хочу щиро подякувати авторам, які друкувалися в нашому часописі, а також членам редакційної колегії видання, які сприяють становленню "Вісника господарського судочинства", та, користуючись нагодою, привітати колег із суддівського корпусу, читачів та дописувачів "Вісника" з Новим 2012 роком і Різдвом Христовим. Сердечно зичу Вам щастя, здоров'я, невичерпної енергії, плідної праці, успіхів у благородній справі утвердження ідей верховенства права, справедливості, гуманізму і добра! І хай здійсниться все задумане, а 2012 рік стане таким, яким ми хочемо його бачити. Зустрічаючи Новий рік, побажаємо один одному Любові та Віри. Віри в себе і в процвітання нашої країни. Подаруємо найдорожче, найцінніше – любов і тепло наших сердець, увагу і турботу – нашим близьким.

З повагою,

А. Й. Осетинський

Головний редактор "Вісника господарського судочинства"

код екземпляра 634264

ВІСНИК ГОСПОДАРСЬКОГО СУДОЧИНСТВА

ОФІЦІЙНИЙ ДРУКОВАНИЙ ОРГАН
ВИЩОГО ГОСПОДАРСЬКОГО СУДУ УКРАЇНИ

Заснований у 1994 році

Видається шість разів на рік

Передплатний індекс 74156

6/2011

Свідоцтво

про державну реєстрацію № 10780 Серія KB
від 22.12.2005 р.

Засновник:

Вищий господарський суд України

Адреса редакції:

01016, м. Київ

Головний редактор:

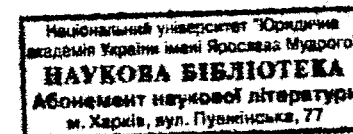
Осетинський А. Й.

Видавець:

Видавнича організація
«Юрінком Інтер»

Вісник гос. судоч.
2011
13.03.12
(вист.)
13.03.12
23.03.12
10568
28.03.12
78 03 12
29.03
П

© Вищий господарський суд України, 2011
© Юрінком Інтер, 2011

змін і доповнень до цих договорів), а також за будь-якими іншими додатковими договорами про внесення змін до Генерального договору, які можуть бути укладені в майбутньому, в тому числі щодо збільшення суми ліміту Генерального договору та/або процентів, строків. Умовами вищезазначеного пункту, в редакції згідно з договором про внесення змін і доповнень до Іпотечного договору, визначено строк виконання зобов'язання, а саме – по 06.07.2012 р., а також зміст і розмір зобов'язань, а саме: повернути іпотекодержателю кредитні кошти у валюті фактичної заборгованості за кожним із договорів, укладених у межах Генерального договору, в розмірі ліміту, встановленого Генеральним договором, – 217 000 000,00 грн; сплатити Іпотекодержателю проценти за користування кредитними коштами у максимальному розмірі – 25 (двадцять п'ять) процентів річних (конкретний розмір процентної ставки за користування кредитними коштами визначається сторонами у кожному окремому договорі, укладеному в межах Генерального договору, і не повинен перевищувати вказаного максимального розміру); сплатити Іпотекодержателю комісії за користування кредитними коштами у розмірах та порядку, визначених у Генеральному договорі та договорах, укладених у межах останнього; сплатити Іпотекодержателю штрафні санкції у розмірі і у випадках, передбачених Генеральним договором і договорами, укладених у його межах.

Пунктом 2.2 Генерального договору, зокрема, встановлено, що всі договори кредиту, укладені в межах Генерального договору, є його невід'ємною частиною та обов'язково мають містити посилання на Генеральний договір.

Зміст основного зобов'язання, забезпеченого іпотекою, визначається Генеральним договором і укладеними у межах останнього кредитними договорами, які є його невід'ємними частинами. У процесі розгляду справи було встановлено, що між Відповідачем і третьою особою-1 був укладений Кредитний договір про відкриття відновлювальної мультивалютної кредитної лінії в рамках Ге-

нерального договору, яким визначено конкретні суми кредитування, строки надання кредитних коштів, процентні ставки за користування кредитними коштами, відповідальність за порушення умов договору та інші істотні умови.

За вказаних обставин висновок суду першої інстанції, що Іпотечний договір укладено з порушенням вимог ч. 4 ст. 3 Закону України «Про іпотеку» і на забезпечення виконання невизначених зобов'язань, є необґрунтованим, а посилання Позивача на відсутність погодження сторонами всіх істотних умов при укладенні спірного договору іпотеки є безпідставними, оскільки Кредитний договір, який є невід'ємною частиною Генерального договору, визначає суму кредитування та укладений відповідно до п. 2.2 Генерального договору, який, у свою чергу, встановлює чіткі критерії суми грошового зобов'язання і виконання якого забезпечено іпотекою, а тому відсутні правові підстави для задоволення позовних вимог.

* * *

Згідно зі ст. 203 ЦК зміст правочину не може суперечити цьому Кодексу, іншим актам цивільного законодавства, а також моральним засадам суспільства. Правочин має бути спрямований на реальне настання правових наслідків, що обумовлені ним.

Відповідно до ст. 573 ЦК застава може бути забезпечена вимога, яка може виникнути в майбутньому.

Відповідно до ч. 1 ст. 575 ЦК іпотекою є застава нерухомого майна, що залишається у володінні заставодавця або третьої особи. Правила про іпотеку землі та інші окремі види застав встановлюються законом (ч. 3 ст. 575 ЦК).

Статтею 638 ЦК передбачено, що договір є укладеним, якщо сторони в належній формі досягли згоди з усіх істотних умов. Істотними умовами договору є умови про предмет договору, умови, що визначені законом як істотні або є необхідними для договорів даного виду, а також усі умови, щодо яких за заявою хоча б однієї із сторін має бути досягнуто згоди.

Згідно з ч. 4 ст. 3 Закону України «Про іпотеку» іпотекою може бути забезпечене виконання дійсного зобов'язання або задоволення вимоги, яка може виникнути в майбутньому на підставі договору, що набрав чинності.

За ч. 2 ст. 7 цього ж Закону в разі коли вимога за основним зобов'язанням підлягає виконанню у грошовій формі, розмір цієї вимоги визначається на підставі іпотечного договору або договору, що обумовлює основне зобов'язання, у чітко встановленій сумі чи шляхом встановлення критеріїв, які дозволяють визначити розмір цієї вимоги на конкретний час протягом строку дії основного зобов'язання. Отже, чинним законодавством встановлено, що іпотекою забезпечуються виключно реально існуючі зобов'язання та вимоги, які можуть виникнути в майбутньому на підставі чинних договорів.

Пунктом 2 ч. 1 ст. 18 Закону України «Про іпотеку» передбачено, що однією з істотних умов, які має містити іпотечний договір, є зміст і розмір основного зобов'язання, строк і порядок його виконання та/або посилання на правочин, у якому встановлено основне зобов'язання.

Д. В. Ковальський,

начальник відділу забезпечення роботи

заступника Голови Вищого господарського суду України

ПРО РОЗІРВАННЯ КРЕДИТНОГО ДОГОВОРУ ЧЕРЕЗ ІСТОТНЕ ПОРУШЕННЯ З БОКУ БАНКУ УМОВ ЦЬОГО ДОГОВОРУ

Фізична особа – підприємець (Позичальник) звернулася до господарського суду з позовом до Товариства (Кредитор, відповідач-1) і Банку (відповідач-2) про розірвання кредитного договору, укладеного між сторонами. Позовні вимоги обґрунтовані істотним порушенням з боку Банку умов кредитного договору

Відповідно до умов іпотечного договору, яким забезпечувалися вимоги відповідача за Генеральним договором, сторони згідно із ст. 18 Закону України «Про іпотеку» визначили всі істотні умови, необхідні для цього виду угод, зокрема: зміст і розмір основного зобов'язання, строк і порядок його виконання, опис предмета іпотеки, достатній для його ідентифікації, а також його реєстраційні дані.

Договором про внесення змін і доповнень до вищезазначеної угоди сторони погодили нову редакцію пункту 1.1 Іпотечного договору, згідно з якою ліміт за Генеральним договором збільшено до 217 000 000 грн. Таким чином, оспорюваний Іпотечний договір містить усі істотні умови, передбачені ст. 18 Закону України «Про іпотеку», та забезпечував вимогу Відповідача (як іпотекодержателя) за чинним Генеральним договором, що не суперечить вимогам ч. 4 ст. 3 вказаного Закону.

З урахуванням викладеного висновок, що спірний Іпотечний договір укладено з дотриманням вимог чинного законодавства, є обґрунтованим.

в частині надання чергового траншу в сумі 80 000 доларів США за відсутності передбачених договором і законодавством обставин, за яких Банк має право зупинити кредитування, внаслідок чого позивача було позбавлено можливості завершити реконструкцію та ремонт приміщення, установити обладнання, на-

давати послуги готельного обслуговування і отримувати дохід.

Рішенням місцевого господарського суду позов задоволено. При вирішенні даного спору місцевий господарський суд виходив з того, що обставинами справи підтверджується факт порушення відповідачем-1 зобов'язань за кредитним договором, що дістало вияв у ненаданні позичальнику кредитних коштів у межах встановленого договором ліміту кредитування, яке визнано судом істотним. Зазначене стало підставою для розірвання договору відповідно до ч. 2 ст. 651 ЦК, якою передбачено, що договір може бути змінено або розірвано за рішенням суду на вимогу однієї із сторін у разі істотного порушення договору другою стороною та в інших випадках, встановлених договором або законом.

Постановою апеляційного господарського суду рішення місцевого господарського суду скасовано, прийнято нове рішення – про відмову в позові. Постанова мотивована тим, що суд не дослідив усіх обставин, які мають значення для справи.

Апеляційний господарський суд, зокрема, зазначив, що необхідно передумовою звернення зацікавленої сторони до господарського суду з позовом про розірвання договору є надіслання пропозиції про розірвання такого договору другій стороні та сплив 20-денного строку з моменту одержання вимоги контрагентом, якщо остання позитивно не вирішена або залишена без відповіді.

У касаційній скарзі позивач просить постанову апеляційного господарського суду у даній справі скасувати та прийняти нове рішення – про розірвання кредитного договору.

Заслухавши пояснення представників сторін, обговоривши доводи касаційної скарги, перевіrivши повноту встановлення господарськими судами обставин справи та правильність застосування норм матеріального та процесуального права, колегія суддів дійшла висновку, що касаційна скарга не підлягає задоволенню виходячи з такого.

Як встановлено господарськими судами попередніх інстанцій, між відповідачем-1

(позикодавець) і фізичною особою – підприємцем (позивач, позичальник) було укладено кредитний договір, за умовами якого банк зобов'язався відкрити позичальнику відновлювальну відкличну мультивалютну кредитну лінію та в її межах надати позичальнику кредитні кошти в межах ліміту кредитування, еквівалентному 520 000,00 дол. США, у валютах кредитування – українській гривні, або у євро, або у доларах США, зі сплатою процентів з розрахунку 16,0% річних за користування кредитними коштами у доларах США, 24,0% річних в українській гривні та 15,0% у євро, зі строком кредитної лінії з 06.08.2008 р. по 03.08.2018 р. включно, з метою використання кредитних коштів на поповнення обігових коштів та купівлю будматеріалів.

Як передбачено п. 2.1 зазначеного договору, видача кредитних коштів у межах кредитної лінії здійснюється окремими частинами (траншами); підставою для видачі кожного окремого траншу є заява позичальника. Строк розгляду банком заяви не може перевищувати 2 робочих днів. Додатком 1 до договору є графік зменшення ліміту кредитування.

Відповідно до умов договору, позивач звернувся до відповідача-1 із заявою про видачу чергового траншу кредиту в сумі 80 000,00 дол. США на поповнення обігових коштів та закупівлю будматеріалів.

Дана заява одержана Банком 07.10.2008 р., що підтверджується штампом з вх. № 936/03. На заяві міститься віза про видачу коштів у межах ліміту. При цьому сторонами не заперечується той факт, що станом на 07.10.2008 р. позивач одержав кредитні кошти в сумі 396 300,00 дол. США і 50 000,00 грн, а тому вказана заява не виходила за межі невикористаного ліміту кредитування.

Відповідач-1 кредитні кошти в сумі 80 000,00 дол. США за заявою позивача не видав. У своєму листі Банк просив позивача, враховуючи ситуацію, яка склалася на фінансовому ринку України, – суттєвий відтік вкладів населення, що є ресурсом для кредитування як фізичних, так і юридичних осіб, віднестись з розумінням до становища

Банку і знайти можливість зменшити позичкову заборгованість на 30%.

ВГСУ, скасовуючи постанову апеляційного господарського суду про відмову в позові, виходив з того, що недотримання позивачем вимог ч. 2 ст. 188 ГК щодо обов'язку надіслання іншій стороні пропозиції про розірвання договору в разі виникнення такої необхідності не позбавляє позивача права звернутися за захистом порушеного права шляхом вчинення прямого позову до відповідача про розірвання договору.

Недодержання підприємством (організацією) відповідного порядку внесення змін до господарського договору чи його розірвання не тягне наслідків у вигляді відмови в прийнятті позовної заяви, або її повернення, або припинення провадження у справі.

Таким чином, апеляційний господарський суд невірно витлумачив і застосував до спірних правовідносин ст. 188 ГК, що призвело до прийняття неправильного по суті рішення.

* * *

Згідно із ст. 509 ЦК зобов'язання виникають з підстав, встановлених його ст. 11, зокрема з правочинів. Зобов'язанням є правовідношення, в якому одна сторона (боржник) зобов'язана вчинити на користь другої сторони (кредитора) певну дію (передати майно, виконати роботу, надати послугу, сплатити гроші тощо) або утриматися від певної дії, а кредитор має право вимагати від боржника виконання його обов'язку.

Як передбачено ст. 526 ЦК, зобов'язання повинні виконуватися належним чином відповідно до умов договору та вимог цього Кодексу, інших актів цивільного законодавства, а за відсутності таких умов і вимог – відповідно до звичаїв ділового обороту або інших вимог, що звичайно ставляться. Аналогічні положення містяться у статтях 179, 193 ГК.

Відповідно до ст. 1054 ЦК за кредитним договором банк зобов'язується надати грошові кошти (кредит) позичальникові у розмірі та на умовах, встановлених догово-

ром, а позичальник зобов'язується повернути кредит і сплатити проценти.

Невиконання або виконання зобов'язання з порушенням умов, визначених його змістом (неналежне виконання), є порушенням зобов'язання (ст. 610 ЦК). У разі порушення зобов'язання настають правові наслідки, встановлені договором або законом, зокрема розірвання договору (пп. 1 п. 1 ст. 611 ЦК).

Частиною 2 ст. 651 ЦК передбачено, що договір може бути змінено або розірвано за рішенням суду на вимогу однієї із сторін у разі істотного порушення договору другою стороною та в інших випадках, встановлених договором або законом; істотним є таке порушення стороною договору, коли внаслідок завданої цим шкоди друга сторона значною мірою позбавляється того, на що вона розраховувала при укладенні договору.

Статтею 188 ГК, якою визначено порядок зміни та розірвання господарських договорів, передбачено, що сторона договору, яка вважає за необхідне змінити або розірвати договір, повинна надіслати пропозиції про це другій стороні за договором. Сторона договору, яка одержала пропозицію про зміну чи розірвання договору, в двадцятиденний строк після одержання пропозиції повідомляє другу сторону про результати її розгляду. У разі якщо сторони не досягли згоди щодо зміни (розірвання) договору або у разі неодержання відповіді в установленій строк, з урахуванням часу поштового обігу, заінтересована сторона має право передати спір на вирішення суду.

Рішенням Конституційного Суду України від 09.07.2002 р. № 15-рп/2002 визначено, що положення ч. 2 ст. 124 Конституції України щодо поширення юрисдикції судів на всі правовідносини, що виникають у державі, необхідно розуміти так, що право особи (громадянина України, іноземця, особи без громадянства, юридичної особи) на звернення до суду за вирішенням спору не може бути обмежено законом, іншими нормативно-правовими актами. Встановлення законом або договором досудового врегулювання спору за волевиявленням суб'єктів

правовідносин не є обмеженням юрисдикції судів і права на судовий захист.

ВСУ, з посиланням на зазначене рішення Конституційного Суду України, також зазначив, що недотримання позивачем вимог ч. 2 ст. 188 ГК щодо обов'язку надіслання іншій стороні пропозиції про розірвання договору в разі виникнення такої необхідності не позбавляє позивача права звернутися за захистом порушеного права шляхом вчинення прямого позову до відповідача про розірвання договору (постанова ВСУ від 17.06.2008 р. № 8/32пд).

Правову позицію із зазначеного питання викладено ВГСУ в інформаційному листі від 13.08.2008 р. № 01-8/482, у п. 2 якого зазначено, що недодержання підприємством (ор-

ганізацією) відповідного порядку внесення змін до господарського договору чи його розірвання не тягне наслідків у вигляді відмови в прийнятті позовної заяви або її повернення чи припинення провадження у справі.

Відтак, у даному випадку порушення умов договору щодо видачі кредитних коштів з боку банку є істотним і таким, яке може бути підставою для розірвання договору згідно з ч. 2 ст. 651 ЦК; при цьому позивач за відсутності надіслання іншій стороні пропозиції про розірвання договору не позбавлений можливості звернутися за захистом порушеного права шляхом вчинення прямого позову до відповідача про розірвання дого-

Д. М. Хомченков,

помічник заступника Голови Вищого господарського суду України

ПРО СТЯГНЕННЯ З БОРЖНИКА ІНФЛЯЦІЙНИХ НАРАХУВАНЬ НА СУМУ БОРГУ, ТРЬОХ ПРОЦЕНТІВ РІЧНИХ ТА ПЕНІ ВНАСЛІДОК ПОВЕРНЕННЯ БАНКІВСЬКОГО ВКЛАДУ З ПОРУШЕННЯМ ВСТАНОВЛЕНОГО ДОГОВОРОМ БАНКІВСЬКОГО ВКЛАДУ СТРОКУ

Прокурор в інтересах держави в особі фінансового управління міської державної адміністрації звернувся до господарського суду з позовом до банку про стягнення інфляційних втрат, 3% річних і пені. В обґрунтування позовних вимог зазначив, що відповідач, у порушення умов укладеного між ним і фінансовим управлінням міської державної адміністрації договору, не повернув у визначений строк банківський вклад.

Рішенням місцевого господарського суду позов задоволено частково. Постановлено стягнути з банку 3% річних і судові витрати. Рішення мотивоване тим, що інфляційні

втрати і частина 3% річних нараховані позивачем протягом дії мораторію на задоволення вимог кредиторів, а тому вони не можуть бути стягнуті з банку. В стягненні пені відмовлено в зв'язку з тим, що сторонами не було укладено угоди у письмовій формі про можливість її стягнення.

Постановою апеляційного господарського суду рішення місцевого господарського суду змінено – його резолютивну частину викладено в такій редакції: «Позов задовольнити частково. Стягнути з банку інфляційні втрати, 3% річних та судові витрати. У решті позову відмовити». При цьому апеляційний

господарський суд зазначив, що інфляційні втрати і 3% річних не відносяться до штрафних санкцій, які не можна нараховувати під час дії мораторію, відтак, вони підлягають стягненню з відповідача.

У касаційній скарзі банк просить рішення місцевого та постанову апеляційного господарських судів скасувати та прийняти нове рішення, яким у задоволенні позову відмовити повністю. При цьому скажник посиляється на порушення судами норм матеріального та процесуального права.

Заслухавши пояснення представника відповідача та прокуратури, перевіrivши повноту встановлених судом обставин справи та їх юридичну оцінку, ВГСУ вважає, що касаційна скарга не підлягає задоволенню виходячи з такого.

Як було встановлено господарськими судами, 28.12.2007 р. між банком і фінансовим управлінням міської державної адміністрації (вкладник) було укладено договір банківського вкладу (депозиту), за умовами якого вкладник зобов'язався перерахувати на депозитний рахунок, відкритий йому банком, грошові кошти у розмірі 5 000 000 грн (вклад), а банк зобов'язався 01.02.2008 р. повернути вклад і сплатити проценти.

Сторонами також було укладено додаткові угоди, якими продовжувався строк повернення вкладу; зокрема, додатковою угодою від 16.01.2009 р. № 8 строк розміщення вкладу було продовжено до 15.04.2009 р., датою повернення вкладу визначено 16.04.2009 р., однак, у порушення умов договору та додаткових угод до нього, відповідач повернув позивачу його вклад з порушенням встановленого договором строку – 10.09.2009 р.

Обґрунтовуючи неможливість виконання свого зобов'язання щодо повернення позивачу банківського вкладу, відповідач посиляється на те, що постановою Правління Національного банку України (далі – НБУ) у банку призначено тимчасову адміністрацію строком на один рік – з 09.02.2009 р. по 09.02.2010 р. і введено мораторій на задоволення вимог кредиторів строком на 6 місяців – з 09.02.2009 р. по 09.08.2009 р., іншою постановою Правління НБУ мораторій на за-

доволення вимог кредиторів продовжено на строк з 10.08.2009 р. до 09.02.2010 р.

ВГСУ, залишаючи без змін постанову апеляційного господарського суду про задоволення позову в частині стягнення інфляційних втрат і 3% річних, виходив з того, що передбачене законом право кредитора вимагати сплати боргу з урахуванням індексу інфляції та процентів річних є способами захисту його майнового права та інтересу, суть яких полягає у відшкодуванні матеріальних втрат кредитора від знецінення грошових коштів внаслідок інфляційних процесів та отриманні компенсації (плати) від боржника за користування утримуваними ним грошовими коштами, належними до сплати кредитором, а отже, інфляційні нарахування на суму боргу та проценти річних входять до складу грошового зобов'язання і не ототожнюються із санкціями за невиконання чи неналежне виконання грошових зобов'язань.

Положення ст. 625 ЦК застосовуються до боржника у разі порушення ним грошового зобов'язання незалежно від наявності вини у його діях.

Що стосується позовних вимог про стягнення пені, то господарський суд касаційної інстанції погоджується з висновком господарського суду апеляційної інстанції стосовно того, що в даному випадку, незалежно від наявності чи відсутності мораторію на задоволення вимог кредиторів банку, пеня не підлягає стягненню, оскільки між сторонами, у порушення вимог ст. 547 ЦК, не укладено письмової угоди про можливість застосування відповідальності у вигляді сплати пені; укладений між сторонами договір також не містить зазначеної умови.

Таким чином, в основу постанови касаційного суду покладено висновок, що дія мораторію на задоволення вимог кредиторів банку відповідно до положень статей 58, 85 Закону України «Про банки і банківську діяльність» не поширюється на інфляційні нарахування на суму боргу і проценти річних, оскільки останні входять до складу грошового зобов'язання і не є санкціями за невиконання чи неналежне виконання останнього.